

De Standaard en de katholiek-Vlaamse politieke strijd vanaf eind 1918 tot medio 1925. I

Paul DE CONINCK

Inleiding

Momenteel is er geen gebrek aan historische belangstelling voor de krant *De Standaard* (DS), getuige een aantal recente studies. Vooreerst dient het boek vermeld van G. Durnez: *De Standaard: het levensverhaal van een Vlaamse krant, 1914-1948* (Tielt, 1985, 560 p.), waarin uitvoerig wordt gehandeld over vnl. de organisatorische, personele, materiële en culturele aspecten van dagblad en bedrijf¹. Voor tal van — meestal ongepubliceerde — historische werken werd in aanzienlijke mate van dat dagblad als informatiebron gebruik gemaakt. Zo verwijst E. Gerard in zijn grondige en uitgebreide studie *De Katholieke Partij in crisis: partijpolitiek leven in België, 1918-1940* (Leuven, 1985, 548 p.) niet minder dan 95 keer naar DS m.b.t. de periode 1918-1925.

Beide genoemde werken bleken overigens van groot belang voor onderhavig onderzoek naar de houding van *De Standaard* t.a.v. het politieke bedrijf in België i.v.m. vooral de Vlaamse kwestie, vanaf haar eerste verschijnen eind 1918 tot aan de installatie van de regering-Poullet midden 1925. Dit geschiedt op basis van de toen gepubliceerde editoriaalen in die krant.

Deze inhoudelijke beperking tot hoofdartikelen vergt enige toelichting. Als editoriaal wordt beschouwd de bijdrage die begint bovenaan links op de eerste bladzijde van elke aflevering. Dergelijke artikelen onderscheiden zich meestal typografisch van de overige bijdragen door het voorkomen van een groter en/of vetter lettertype in de titel ervan. De redactionele hoofdleiding van de krant, i.c. Frans Van Cauwelaert, spande zich in om „vooraanstaande personen” te bewegen tot het schrijven van hoofdartikelen. Ook drong hij bij drie redacteurs aan op de wekelijkse levering door elkeen van één editoriaal². Ofschoon het auteurschap van dergelijke bijdragen in de loop der jaren aanzienlijk evolueerde — daarover later meer —, is het globale aandeel van een aantal personen en groepen toch vermeldenswaard. Minstens 9 % van de in totaal 2.363 hoofdartikelen zijn van de hand van afgevaardigde-beheerder Alfons Van de Perre en 5 % ervan is ondertekend door Van Cauwelaert; 15 % staat op naam

1. Cfr. de boekbespreking van P. DE CONINCK in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, XLV (1986), p. 244-250.

2. Corr(espondentie) FVC, FVC aan Redactie, 14-7-1919.

van katholiek-Vlaamse parlementsleden, onder wie Edmond Rubbens en Emile Blavier samen ongeveer twee derde voor hun rekening namen. Van de resterende ondertekende editorialem, d.w.z. 32 % van het totaal, zijn er heel wat afkomstig van niet-politieke personaliteiten. Vermoedelijk kunnen de meeste naamloze hoofd artikelen worden toegeschreven aan redactieleden en vaste medewerkers. Inhoudelijk hebben veruit de meeste editorialem een politiek karakter. De hoofd artikelen i.v.m. algemene en Vlaamse politiek, Vlaamse Beweging, buitenlands c.q. buitenlands beleid, economische en sociale vraagstukken c.q. politiek scoren elk tussen de 10 en 12 % van het totale aantal. De categorieën godsdienst-moraal (11 %) en onderwijs (6 %) tellen eveneens menige politiek georiënteerde bijdrage.

Plaats- en vormgeving, auteurschap en inhoud van de meeste editorialem wijzen dus op hun bijzondere betekenis voor de redactionele leiding. Soms gaf deze blijk van haar reserves t.a.v. de inhoud ervan en/of beklemtoonde ze het open karakter van de discussie door controversiële hoofd artikelen als „Vrije tribune” te publiceren. Anderzijds was het editoriaal beleid niet steeds erg coherent. Het gebeurde meermaals dat, zonder aantoonbare reden, een artikelreeks deels in de vorm van hoofd artikel(s), deels als gewone bijdrage(n) verscheen. Ook kan men zich menigmaal vragen stellen nopens het gehanteerde keuzecriterium: waarom dergelijk hoofd artikel? Of anders geformuleerd: waarom kreeg, rekening houdend met het onderwerp en/of het auteurschap, een bepaald artikel niet de status van editoriaal?

Zoals bovenstaande omschrijving van het oogmerk van deze studie reeds laat vermoeden, kwamen niet alle editorialem in gelijke mate voor dit onderzoek in aanmerking. In de eerste plaats werd aandacht geschonken aan hoofd artikelen die handelen over algemene en Vlaamse politiek; in bijkomende orde is rekening gehouden met editorialem m.b.t. voornamelijk de Katholieke Partij, de Vlaamse Beweging en het buitenlandse beleid. In deze onderzoeksfase bleken ook het auteurschap en de daaromtrent beschikbare informatie - vnl. de briefwisseling van Van Cauwelaert - een belangrijk element.

Het resultaat van die inhoudelijke analyse werd vervolgens geconfronteerd met gegevens, gewonnen uit archivalisch onderzoek en literatuurstudie. Dit leverde een meer synthetisch beeld op, dat evenwel nog verre van volledig en op menig punt hypothetisch is.

„Wij zullen ons inspinnen om de nieuwe tijd te verstaan” (DS, 4-12-1918)³

Op 4 december 1918 verscheen het eerste nummer van *De Standaard* met een programma-artikel dat, ondertekend door „De Redactie”, geschreven was

3. De verwijzing naar een hoofd artikel in DS is beperkt tot de opgave van de datum van de betreffende aflevering.

door Van Cauwelaert. Hierin werd principieel gesteld: „Wij zijn katholiek, vaderlandslievend, Vlaamsgezinden en democraten”⁴.

Bijna de helft van die bijdrage handelt over de „Vlaamse zaak”. Inzake Vlaamse strijd sprak Van Cauwelaert zich onomwonden uit voor samenwerking tussen loyale, d.w.z. niet-activistische Vlamingen, „tot welke politieke of godsdienstige overtuigingen ook behorend, die voor hetzelfde Vlaams ideaal willen opkomen”. Door deze samenwerking van meet af aan uitdrukkelijk te beperken tot de „Vlaamse strijd”, beklemtoonde de auteur het tactische karakter ervan. Uit die intentieverklaring blijkt dan ook geenszins dat de „politieke leiding” van de krant, met name Van Cauwelaert en Van de Perre, voorstander was van een Vlaamse partij „pur sang”. Geleerd door de vooroorlogse ervaring van politieke machteloosheid en in het vooruitzicht van het zuiver algemeen stemrecht, ijverden beiden voor de vorming van een gezagvolle en slagvaardige drukkingsgroep, die zou pogen haar Vlaams eisenprogramma aan de bestaande politieke partijen op te dringen. Ofschoon er niet expliciet naar verwezen is, doet de redactionele verklaring denken aan het door Van Cauwelaert en Julius Hoste jr. opgestelde Manifest van het Vlaams-Belgisch Verbond, een bovenpartijdige en pluralistische vereniging van uitgeweken actief-passivistische Vlamingen die op 30 april 1917 ten Den Haag werd opgericht, en aan het zgn. Minimumprogramma van het Algemeen Vlaams Verbond-in-oprichting. Het lijkt geen toeval, dat het terzake goed-geïnformeerde weekblad *De Stem uit België* bij het verschijnen van het laatste nummer van *Vrij België*, het orgaan van het Vlaams-Belgisch Verbond in Nederland o.l.v. genoemd tweetal, verklaarde dat „F. Van Cauwelaert het werk voortzet in *De Standaard*”⁵. Eveneens van grote betekenis voor de toekomst was het door *De Standaard* beleden democratisch engagement. De aankondiging „te zullen handelen als Vlaamsgezinde democraten” hield een onuitsproken, maar niet mis te verstaan verwittiging in aan het adres van de conservatieve Fédération des Cercles, die zich niet goedschiks neerlegde bij haar tanende invloed binnen de Katholieke Partij. De daarin begrepen koppeling van Vlaamse revendicaties aan de eis voor meer democratie zou in politiek opzicht weldra van strategisch belang blijken.

Tenslotte is het opvallend hoezeer het programma-artikel getuigt van een geest van verdraagzaamheid en openheid: „Wij zullen...nooit gesloten blijven voor betere ingevingen, en zelfs de denkbeelden welke wij niet geheel tot de onze kunnen maken, zullen onder de verantwoordelijkheid van hun auteurs in ons blad ruime gastvrijheid vinden”.

4. De citaten en de namen van instellingen, verenigingen e.d. zijn in hedendaagse (voorkleur)spelling omgezet.

5. *De Belgische pers*, in: *De Stem uit België*, 10-1-1919, p. 6.

Hoe doorstonden de geproclameerde beginselen de vuurdoop van het koortsachtige politieke bedrijf na Loppem?

Geen Vlaams zoenoffer (december 1918 tot medio mei 1919)

In zijn zes opeenvolgende „Beschouwingen over de Troonrede” (DS, 5 t/m 10-12-1918) sprak Van Cauwelaert o.m. zijn vrees uit dat het Vlaamse vraagstuk zou geofferd worden op het altaar van de „roep om eendracht”, zoals die op 21 november 1918 gestalte had gekregen in de regering van Nationale Unie o.l.v. Léon Delacroix. Overigens koesterde hij geen hoge verwachtingen t.a.v. een zgn. concentratie-regering, die in zijn ogen al te zeer onder de invloed stond van extra-parlementaire machtsgroepen, socialisten en liberalen (DS, 27-12-1918; 5, 6, 7 en 18-1-1919).

Wat de hervorming van het kiesstelsel en het buitenlandse beleid betrof, leek waakzaamheid geboden. Van Cauwelaert en Van de Perre verklaarden zich voorstander van het algemeen enkelvoudig stemrecht met inbegrip van het vrouwenkiesrecht (DS, 7-12-1918; 4 en 25-1-1919; 1 en 4-4-1919). M.b.t. de buitenlandse politiek pleitte Van Cauwelaert herhaaldelijk voor een zelfstandig beleid, dat toenadering tot Nederland en omzichtigheid t.o.v. Frankrijk impliceerde (DS, 12, 13 en 22-12-1918; 14-2-1919; 3 en 7-5-1919).

Van de Perre van zijn kant wees meermaals op de betekenis van handelsbetrekkingen met het buitenland, meer bepaald met Nederland en het „Hinterland” van de Antwerpse haven. Als gloedvol verdediger van haar belangen kende hij de haven een centrale plaats toe in de Belgische economie (DS, 19 en 31-12-1918; 31-3-1919; 26 en 30-4-1919; 11-5-1919).

Bij het regeringsprogramma inzake de Vlaamse kwestie kon Van Cauwelaert zich „in geen geval...neerleggen”; de in het vooruitzicht gestelde „toegevingen” aan Vlaamse verzuchtingen achtte hij volstrekt ontoereikend (DS, 10-12-1918). Hij drong aan op de onmiddellijke verwezenlijking van het Minimumprogramma (DS, 25-12-1918). Met het oog op de te voeren machtsstrijd achtte Van de Perre Vlaamse eendracht, die verschil van mening niet uitsloot, noodzakelijk (DS, 11-12-1918). In vier bijdragen, getiteld „Hoe worden we een macht?”, ontwikkelde Van Cauwelaert zijn zienswijze daaromtrent (DS, 7, 27 en 30-3-1919; 13-4-1919). M.b.t. de „onmiddellijke doeleinden” achtte hij „praktische eenheid” mogelijk tussen Vlamingen van verschillende politieke kleur en met onderscheiden opvattingen t.a.v. het Belgische staatsbestel. Dergelijke samenwerking moest gericht zijn op het uitwerken van een gemeenschappelijk eisenprogramma, het bepalen van prioriteiten en het gezamenlijk voeren van propaganda (DS, 30-3-1919). Hij kende een voortrekkersrol toe aan de standsgroeperingen en de Vlaamse frontsoldaten. Hij opteerde voor Vlaamse werking binnen de bestaande partijen. De neutrale verenigingen als het Algemeen Vlaams Verbond-in-oprichting moesten hun aktierrein uitsluitend beperken tot „het gebied van de Vlaamse strijd” en zich

dus niet inlaten met partijpolitiek (DS, 6-4-1919). Om de Vlaamse invloed binnen de Katholieke Partij te vergroten en méer bepaald om zich te verzekeren van een in Vlaams opzicht sterkere parlementaire vertegenwoordiging, stelde hij zijn hoop op katholiek-Vlaamse verbonden, die hij vooralsnog een stimulerende en overkoepelende rol toekende (DS, 30-3-1919). Tegenover de vanuit Vlaamsvijandige hoek voorgewende onverzoenlijkheid tussen Vlaams bewustzijn en Belgische staatsgedachte stelde hij de „staatsbehoudende kracht” van de Vlaamse Beweging (DS, 10 en 11-1-1919; 20-4-1919). Van de Perre bestempelde vlaamsgezinde politiek als het „plechtanker van de Belgische zelfstandigheid” (DS, 17-3-1919).

Ofschoon beide voormannen zich principieel distantieerden van het activisme, moesten ze het in die dagen ontgelden in de franskiljonse pers. Ook de krant zelf bleef niet buiten schot. De tegenstrevers waren immers niet onwetend over de redactionele verantwoordelijkheid c.q. medewerking van o.m. Jan Bernaerts, Marcel Cordemans, Filip De Pillecyn, Jan Albert Goris, Emiel Hullebroeck, Lambrecht Lambrechts, Jules Persyn, Alfons Van der Stappen, Frederic Vosté e.a. die in de ogen der „patriotten” geen onberispelijk oorlogsverleden hadden. Overigens meende Van Cauwelaert dat het blad t.a.v. gebroodroofde kandidaat-medewerkers „voorzichtig (moest) zijn om niet in opspraak te worden gebracht”⁶. Van de toenmalige „geladen” sfeer getuigt de emotionele „Open brief” aan koning Albert die Van Cauwelaert op 20-4-1919 publiceerde. Daarin betreurde hij de „onverdiende miskennis waaronder het Vlaamse volk nog steeds te lijden heeft” en waarschuwde hij voor de groeiende „zedelijke onthechting van de Vlaamse ziel t.a.v. de Belgische staatseenheid”.

Nauwelijks een maand later trokken de „3 Vans” in het parlement ten aanval met hun zgn. Vlaamse interpellatie.

Op de bres voor Minimumprogramma en Katholieke Partij (half mei tot midden november 1919)

De interpellatie „over de bedoelingen van de regering inzake beloften over taalgelijkheid, in de Troonrede uitgesproken” begon op 14 mei en werd op 15, 21 en 22 mei voortgezet. Het was betekenisvol dat naast de twee flaminantische voormannen Van Cauwelaert en Van de Perre ook de gezaghebbend-katholieke en gematigd-Vlaamsvoelende oud-minister Aloïs Van de Vyvere het woord voerde (DS, 16, 22 en 23-5-1919)⁷. Het resultaat was echter ontnuchterend. Het zalvende maar afwerende antwoord van premier L. Delacroix werd gevolgd door de indiening van een motie van vertrouwen in de regering, die

6. Corr. FVC, FVC aan J. Calbrecht, 25-2-1919.

7. Voor een uitvoerige behandeling van de interpellatie, zie: Th. LUYKX, *Dr. Alfons Van de Perre en zijn tijd (1872-1925)*, Antwerpen, 1972, p. 206-215.

met een relatief kleine meerderheid werd aangenomen. Niet minder dan 35 van de 45 tegenstemmers behoorden tot de katholiek-Vlaamse groep. De reacties in *De Standaard* logen er niet om: op 25 mei betreurde F. De Pillecyn „het gemis aan tegemoetkoming” vanwege de Vlaamse linkerzijde, op 27 mei beschuldigde een verontwaardigde Van Cauwelaert de regering van woordbreuk en de volgende dag werd aangedrongen op een „flinke (katholiek-Vlaamse) volksvertegenwoordiging”.

Deze thema's beheersten maandenlang het politieke discours zoals dat in de editoriales overvloedig tot uiting kwam.

T.a.v. de regering sloeg de krant van dan af een meer radicale toon aan. Zo werd haar politiek i.v.m. de Vlaamse kwestie „onrechtvaardig, ontrouw en kortzichtig” genoemd (DS, 27-6 en 8-11-1919); ze werd gelaakt om haar innerlijke verdeeldheid en zwakhartigheid (DS, 16-7 en 26-9-1919) en men heette het buitenlandse beleid „onverantwoordelijk” (DS, 1 en 8-8-1919). Herhaaldelijk drong de krant aan, opdat de minister van Buitenlandse Zaken, Paul Hymans, „naar huis” zou worden gestuurd (DS, 11-6, 26-8, 4 en 11-10-1919). Eén uitzondering op de globaal-afwijzende houding van het dagblad t.a.v. het regeringsbeleid was de beoordeling van de bij Koninklijk Besluit van 6 augustus opgerichte Commissie die „de inrichting van een overgangsregime” aan de Gentse universiteit moest bestuderen. Overeenkomstig de zienswijze van Van Cauwelaert zag F. De Pillecyn in die maatregel onder bepaalde voorwaarden een mogelijke aanzet tot een politieke oplossing van dat vraagstuk (DS, 22-8 en 3-9-1919)⁸.

Vermoedelijk waren de meeste van bovenvermelde niet-gesigneerde hoofdartikelen geschreven door Filip De Pillecyn, die ongewoon scherp kon uithalen. In uitvoering van een vooroorlogse verbintenis deed hij in maart 1919 zijn — overigens incidentrijke — intrede in de krant als „zelfstandig redacteur voor binnenlandse zaken”⁹. Vermoedelijk eind september van hetzelfde jaar volgde hij M. Cordemans op als redactiesecretaris. Zijn opname in de redactie en de toewijzing van een verantwoordelijke functie getuigen van een geest van gedurfde openheid vanwege de leiding t.a.v. het in die dagen zeer controversiële radicaal-flamingantisme. De bijdragen van De Pillecyn lokten soms boze reacties uit, zoals zijn verslaggeving van en zijn nabeschouwingen bij het proces-Borms. Hierin kwam hij tot het besluit „dat het vonnis over het activisme tevens het vonnis had geveld over het regime dat het mogelijk maakte” (DS, 8-9-1919). Dit ging duidelijk te ver voor een paar anti-activistische Vlaamsgezinden die hem „partijdigheid” en „onverdoken sympathie” verweten¹⁰.

8. Corr. FVC, FVC aan F. De Pillecyn, 9-8-1919.

9. Ibid., FVC aan M. Cordemans, ca. 4-7-1919. Zie ook: E. GERARD, *De structuur van de Katholieke Partij, bijzonder in het Vlaamse land (1918-1921)*, Leuven, 1976, p. 39-43.

10. Corr. FVC, Jan Geyens aan FVC en Franz Thuysbaert aan FVC, 10-9-1919.

„De Katholieke Partij voor Vlaanderen!” (DS, 16-11-1919)

Door het incidentrijke verloop van de „Vlaamse interpellatie” en vooral door de geringe steun vanuit socialistisch- en liberaal-Vlaamse hoek bleek overduidelijk het politieke onvermogen van bovenpartijdige Vlaamse werking (DS, 25-5-1919). Dit belette Van Cauwelaert niet op 11 juli alle Vlaamse verenigingen op te roepen om zich aan te sluiten bij het enkele dagen voordien opgerichte Algemeen Vlaams Verbond (DS, 11-7-1919). Op 12 juli beklemtoonde hij dat er geen geldige bezwaren van religieuze en/of politieke aard konden rijzen tegen toetreding en dat het programma van het Verbond onverzwakt gehandhaafd bleef.

Anderzijds kondigde hij nog geen week later de nakende oprichting van de Katholieke Vlaamse Landsbond (KVL) aan (DS, 18-7-1919). Enigszins heraanknopend bij de vooroorlogse Landsbond, kwam men aldus tegemoet aan de behoefte aan structurering bij de katholiek-flamingantische basis en aan de wens van katholieke organisatie, waarop o.m. Martinus-Hubertus Rutten, de vlaamsgezinde bisschop van Luik, insisterde (DS, 6-4-1919)¹¹. Met deze pressiegroep, die pas op 28 september werd gesticht, beoogde voorzitter Van Cauwelaert in de eerste plaats de versterking van de Vlaamse invloed binnen de Katholieke Partij. Dit moest dan resulteren in een „flinke volksvertegenwoordiging” (DS, 28-5-1919). Het verkiezingsprogramma van de KVL dat op 9 oktober werd aangenomen en dat zowel het Minimumprogramma als het eisenpakket van de standsorganisaties omvatte, bestempelde Van Cauwelaert als een bindende leidraad (DS, 12-10-1919). In de loop van de verkiezingscampagne werd herhaaldelijk gewezen op de respectabiliteit en het succes van dat electoraal programma (DS, 3, 12, 23 en 25-10-1919; 4-11-1919).

Daarbij werd stimulerend ingespeeld op het democratiseringsproces, gericht op standsorganisatie en standenvertegenwoordiging, dat zich niet rimpelloos binnen de Katholieke Partij voltrok (DS, 30-10-1919; 6, 9 en 13-11-1919). konden de standsorganisaties van arbeiders, landbouwers en middenstanders rekenen op welwillendheid, dan was de krant niet mals voor de Associaties, die ze „arrogantie” verweet bij de samenstelling van kandidatenlijsten (DS, 28-8-1919; 1, 7 en 21-10-1919; 7 en 9-11-1919).

Het Minimumprogramma was niet alleen een steen des aanstoots voor niet-Vlaamsgezinden en radicale Vlamingen, het lokte ook discussie uit in het katholiek-minimalistische kamp. Zo kwam op aandringen van de katholieke kiesverenigingen van West-Vlaanderen en meer bepaald van de toenmalige minister Albéric Ruzette de zgn. Brugse formule tot stand. Nadat *De Standaard*

11. Zie ook: E. GERARD, *Strijd om het Vlaams minimumprogramma in 1919*, in *Wet. Tijden*, XL (1981) 97-116 en L. WILS, *Honderd jaar Vlaamse beweging - Deel 2: Geschiedenis van het Davidsfonds, 1914 tot 1936*, Leuven, 1985, p. 75-80.

aanvankelijk lovend over dit compromis had geschreven (DS, 14-6-1919), sprak Van Cauwelaert nadien zijn voorkeur uit voor de ongewijzigde versie van het Minimumprogramma (DS, 12-7-1919). Deze zienswijze getrouw, reageerde hij drie maand later afwijzend op de voorstellen van A. Ruzette inzake ver Vlaaming van leger en onderwijs (DS, 4-11-1919), ook al had zijn krant enkele dagen voordien er met waardering over gesproken (DS, 28 en 31-10-1919). In de pennestrijd die daarop volgde, hield hij vast aan de „onaantastbaarheid” van het Minimumprogramma (DS, 14 en 15-11-1919), terwijl A. Ruzette vooral de nadruk legde op de eenheid van land en Katholieke Partij (DS, 11 en 23-11-1919).

Door een gelijkaardige bezorgdheid gedreven, staken ook Mgr. Rutten en A. Van de Vyvere een waarschuwend vinger op (DS, resp. 16-10 en 10-11-1919). Laatstgenoemde had het vooral op het Vlaamse Front gemunt, dat hij als „vijand van de godsdienst” en als „wapen tegen de Katholieke Partij” bestempelde (DS, 10-11-1919). Een paar dagen later had hij het in ongemeen scherpe bewoordingen over de „oneerlijke werking van sommige Vlamingen”, waarmee hij doelde op de leiding van de Frontpartij. Ook riep hij op, deze „mensen met onzuivere inzichten (te) verwerpen uit onze rangen” (DS, 12-11-1919). Nooit eerder was in de hoofdartikels zo fel naar die partij uitgehaald. Weliswaar had Van Cauwelaert haar in zijn „Nabeschouwingen” bij de Rodenbachfeesten te Roeselare bekritiseerd om de bij die gelegenheid gevoerde politieke propaganda. Hij achtte deze strijdig met het wederzijds verlangen naar en de nood aan samenwerking (DS, 19-9-1919). Even voordien, op 11 september, had de latere volksvertegenwoordiger Emile Blavier zelfs nog de idee geopperd van een verruiming van de Katholieke Partij tot „Christene Volkspartij”, waarin ook plaats zou zijn voor „Vlaamse fronters”; dit hoofdartikel verscheen wel als „Vrije tribune” (DS, 11-9-1919)...

(wordt vervolgd)

Prosper Pouletlaan 41
3200 Kessel-Lo